

‘નિયમસાર’ ગાથાનો છેલ્લો ભાગ છે. ગાથા ૧૦૩ છે ને એનું...

‘એવી રીતે શ્રી પ્રવચનસારની (અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવકૃત તત્ત્વદીપિકા નામની) ટીકામાં (૧૨મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :—’ ત્યાં આવ્યું છે.

‘દ્રવ્યાનુસારિ ચરણં ચરણાનુસારિ
દ્રવ્યં મિથો દ્વર્યામદં નનુ સવ્યપેક્ષમ્।
તસ્માન્મુમુક્ષુરધરોહતુ મોક્ષમાર્ગ
દ્રવ્યં પ્રતીત્ય યદિ વા ચરણં પ્રતીત્ય।।’

‘ચરણ દ્રવ્યાનુસાર હોય છે...’ પ્રત્યાખ્યાનનો અધિકાર છે ને? પરચ્યાખ્યાનો અધિકાર છે. પરચ્યાખ્યા છે એ ચારિત્ર છે અને ચારિત્ર જે છે એ સ્વરૂપ જે ચૈતન્ય અનંતબળનો ધણી. જેમાં પોતાના અનંતગુણો છે, તેનો જેને અનંતવિશ્વાસ છે. શ્રદ્ધાનામનો ગુણ. શક્તિમાં સમકિત અને ચારિત્ર નથી લીધું. ૪૭ શક્તિ. પણ સુખ શક્તિમાં એ આવી જાય છે. ૪૭ શક્તિ છે ને? એમાં સમ્યગ્દર્શન અને ચારિત્ર બે આવી જાય છે. એટલે અહીંયાં એમ કહેવું છે, કે આત્મામાં અનંત બળીયો છે. રાગથી હાર્યો જાય એવો એ નથી. આહાહા...! એને વિશ્વાસ નથી. અનંત-અનંત બળ, અનંતજ્ઞાનનું બળ, અનંત દર્શનનું બળ, અનંતશ્રદ્ધાનું, વિશ્વાસનું બળ, અનંત ચારિત્રનું બળ, અનંતવીર્યનું બળ. એવા અનંતબળવાળો હું આત્મા છું. એમ ભગવાન કહે છે. આત્મા કેવો હોય એની ખબર પણ ન મળે. જય નારાયણ. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ?

આત્મામાં અનંત વિશ્વાસ-શ્રદ્ધા નામનો એક ગુણ છે, કે જે અનંત વિશ્વાસ છે. અનંતા ગુણો છે એકએક ગુણ અનંત છે. શક્તિવંત. એ બધા ગુણોનો જેમાં અનંત-અનંત વિશ્વાસ અને અનંતબળ છે. આહાહા...! એ આત્મા ‘ચરણ દ્રવ્યાનુસાર હોય છે...’ એટલે શું કહે છે? પ્રત્યાખ્યાનનો અધિકાર છે ને? એનું ચરણ એટલે નિર્મળ પરિણતિ. પાંચમે કે છઠે

ગુણસ્થાને જે નિર્મળ પરિણતિ હોય છે, એના પ્રમાણમાં દ્રવ્યાનુસારી હોય છે. દ્રવ્યાનુસાર જે નિર્મળ પરિણતિ છે, એના પ્રમાણમાં એને રાગની મંદતાનું ચરણ હોય છે. ફરીને.

ચરણ એટલે રાગની મંદતાની લાયકાત. છઠે ગુણસ્થાને નગ્ન, દ્વિગંબર મુનિ હોય, તો એની ચરણ એટલે રાગની, પંચમહાવ્રતની મંદતા, કે કપડું ન વાપરવું, કપડું લેવું નહિ, એવી જે મંદતા, એ એને અનુસાર પવિત્રતાની પરિણતિ છે. આહાહા...! આવું છે. આ ‘ચરણ દ્રવ્યાનુસાર...’ એટલે દ્રવ્ય ન લેવું. દ્રવ્ય તો ત્રિકાળી છે. અનંતબળનો ધણી ભગવાન, અનંત વિશ્વાસ, અનંતજ્ઞાન, અનંતશાંતિ, અનંતવીર્ય. એક-એક વીર્ય અનંત-અનંતગુણમાં વ્યાપ્યું છે. તો અનંતજ્ઞાન વીર્ય, અનંતદર્શન વીર્ય, અનંત સુખવીર્ય, અનંત શાંતિવીર્ય, એવો જે ભગવાન આત્મા એને અનુસરીને જે પરિણતિ થાય, તેના પ્રમાણમાં ચરણ હોય છે. અહીં ભાષા ચરણથી લીધી છે.

મુનિને છઠે ગુણસ્થાને રાગની મંદતાની યોગ્યતા એટલી જ હોય છે કે પંચમહાવ્રત, એને કપડું લઉં કે એને માટે કરેલો આહાર લઉં, એવું ચરણ એટલે રાગની મંદતાથી આ વિશેષ વાત એને હોય નહિ. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...! ચરણ એટલે રાગની મંદતા, એની ક્રિયા, એના પવિત્ર જે દ્રવ્ય પરિણમ્યું છે, એ પવિત્રતાના પ્રમાણમાં રાગની મંદતા હોય છે. મુનિપણું વિશેષ પ્રગટ્યું અને ચરણમાં તીવ્ર રાગ હોય, વસ્ત્ર લેવાનો, પાત્ર લેવાનો, એને માટે બનેલો આહાર લેવાનો, તો એવું ચરણ એને હોય નહિ. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? એ પ્રત્યાખ્યાન છે.

પ્રત્યાખ્યાનની પરિણતિ એવી હોય, કે એને અનુસરીને રાગની મંદતા હોય, પહેલું અહીંથી લીધું છે, કે રાગની મંદતા એટલી એ ભૂમિકાએ હોય, કે જેથી દ્રવ્યને અનુસારે જે શુદ્ધ પરિણતિ પ્રગટી છે એના પ્રમાણમાં રાગની મંદતા હોય. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...! ‘પ્રવચનસાર’ જ્ઞેય અધિકાર, એની છેલ્લી ગાથા છે. છેલ્લી ગાથા છે. ઝીણી વાત છે, ભાઈ! પરચખાણ એને કહીએ, કે જેને રાગની મંદતા. અહીં પરચખાણ જેને થયું છે, આનંદસ્વરૂપમાં રમે છે. આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદમાં રમે છે, એ રમે છે એ પ્રત્યાખ્યાન. એ પ્રત્યાખ્યાન ચરણાનુસાર હોય છે. તેના પ્રમાણમાં એની રાગની મંદતા એટલી હોય છે. રાગની મંદતાના અનુસારે, એને લઈને નહિ. આહાહા...!

પ્રત્યાખ્યાન એને હોય છે, કે જેને રાગની મંદતા જે છઠ્ઠા ગુણસ્થાનની ભૂમિકામાં હોય, તે ભૂમિકા અનુસાર અહીંયાં શુદ્ધ પરિણતિ હોય. એ પહેલો અર્થ છે. કહો, સમજાણું આમાં? કોઈ કહે કે અમને શુદ્ધ પરિણતિ પ્રત્યાખ્યાન છે. પણ અમે વસ્ત્ર અને પાત્ર વાપરીએ છીએ. તો એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. એને ચરણ દ્રવ્યાનુસારી નથી. આહાહા...! આવી વાત છે, બાપુ! આકરી છે. લોકોને ક્યાં પડી છે. પાપ આડે ક્યાં આખો દિ’ નવરા થાય છે? ધંધાના પાપ, બાયડી-છોકરાને સાચવવા. બે-પાંચ કરોડ રૂપિયા ભેગા થઈ જાય, પાપમાં ખર્ચે અને

એની મહિમા થઈ જાય. આહાહા..!

અહીં કહે છે, કે પરચ્યાજાણની દશા એટલે કે ચારિત્રની દશા એવી હોય, કે ‘ચરણ દ્રવ્યાનુસાર હોય છે...’ એ જેટલી શુદ્ધ પરિણતિ પ્રગટી હોય એના પ્રમાણમાં ચરણ એટલે રાગની મંદતા હોય. છે ને? પહેલું ચરણ છે એ ચરણાનુયોગનું ચરણ છે અને બીજું દ્રવ્યાનુયોગ એ દ્રવ્યની શુદ્ધિ છે. દ્રવ્ય અનુસાર એમ નહિ. દ્રવ્યને અનુસારે થતી પરિણતિ એ અહીં દ્રવ્યાનુસાર લેવી છે. સમજાણું કાંઈ? માર્ગ બહુ ઝીણો, બાપુ! જન્મ-મરણ કરી કરીને સોથા નીકળી ગયા છે. અનંતવાર જન્મ્યો. કરોડપતિ, અબજોપતિ અનંતવાર થયો, અને મરીને પાછો ભૂંડમાં, કાગડા, કૂતરામાં અવતર્યો અને વળી નરક અને નિગોદની ચારગતિમાં રખડ્યો છે. આહાહા..! ‘ચીમનભાઈ’! અહીં તો જાણે પાંચ-પચાસ લાખ મળે ત્યાં તો ઓહોહો..! જાણે અમે શું વધી ગયા અને શું? પાપમાં વધી ગયા છે. આહા..!

અહીં કહે છે, કે વધેલો હોય એનું ચરણ એને એવું હોય છે, કે રાગની મંદતાના પ્રમાણમાં શુદ્ધની પરિણતિ વધેલી હોય છે. ‘ચંદુભાઈ’! સમજાય છે? આમ સીધો અર્થ કઠણ પડે. વસ્તુ આમ છે. આહાહા..! આ શરીર, વાણી, મન તો જડ છે, આ તો માટી, ધૂળ છે. આ કાંઈ આત્મા નથી. અંદર કર્મ છે એ જડ-ધૂળ છે. અંદર કોઈ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ થાય એ પુણ્ય છે. હિંસા, જૂઠું, રળવા, ભોગવવા દુકાનના ધંધા એ પાપ છે. પણ એ પુણ્ય અને પાપથી ભિન્ન અંદર આત્મા છે. આહાહા..! એ આત્માનું ‘ચરણ દ્રવ્યાનુસાર હોય છે...’ એ આત્માનું ચરણ એટલે રાગની મંદતા, દ્રવ્યની શુદ્ધિની પરિણતિ પ્રમાણે હોય છે. સમજાણું?

મુમુક્ષુ :- અંતરમાં ચોથું ગુણસ્થાન હોય અને બહાર નગ્ન મુનિપણું હોય તો?

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- એ ત્યારે દ્રવ્યલિંગી કહેવાય છે. એને દ્રવ્યલિંગ કહે છે. દ્રવ્યલિંગના ત્રણ પ્રકાર છે. એક તો બહારથી સાધુની ક્રિયા કરતો હોય. તે સાધુ કોણ? નગ્ન-દિગંબર હો એ. વસ્ત્રવાળા સાધુને જૈનદર્શનમાં ગણ્યા નથી. એ સાધુ નથી. અહીં તો વસ્ત્રરહિત થઈ, નગ્નપણું થઈ, પંચમહાવ્રત પાળતા હોય, પણ દષ્ટિ મિથ્યાત્વ હોય, એ રાગની ક્રિયા છે, ધર્મ છે એમ માને, તો એ મિથ્યાદષ્ટિ દ્રવ્યલિંગી છે. એક વાત. બીજું જેને આત્મજ્ઞાન છે કે હું શુદ્ધ છું. આ રાગની મંદતા એ બંધનું કારણ છે. પંચમહાવ્રતના પરિણામ પણ બંધનું કારણ છે. એમ જાણે છે પણ ક્રિયા સાધુપણાની, વ્યવહારની કરે છે. અંદરમાં છઠ્ઠું ગુણસ્થાન નથી. અંદરમાં સમકિત છે અને બહારમાં ક્રિયા બરાબર ચરણ દ્રવ્યાનુસાર જે અહીં કહે છે એ પ્રમાણે કરે છે. એને પણ દ્રવ્યલિંગી કહેવાય છે. અને ત્રીજું, પાંચમું ગુણસ્થાન અંદર હોય, ક્રિયા બધી સાધુની હોય. નગ્નદિગંબર, વસ્ત્ર રહિત જંગલમાં વસે. એવું આચરણ હોય પણ અંદર પાંચમું ગુણસ્થાન હોય, એને પણ દ્રવ્યલિંગી કહે છે. આહાહા..!

ભાવલિંગી તો એને કહે છે, ચૈતન્યભગવાન અંદર અનંતઆનંદનો નાથ, પ્રભુ! અનંતજ્ઞાન

અને અનંતઆનંદ અને અનંતસુખ અને અનંતશાંતિ, અનંત જેનું બળ છે. જેના વિશ્વાસે અનંતબળ પ્રગટે છે અને અનંતબળવાળો છે એમ એનો વિશ્વાસ આવે છે. એ અનંતબળને લઈને એ રાગને તાબે થતો નથી. આહાહા...! સમ્યગ્દર્શન હજી તો ધર્મની પહેલી દૃષ્ટિ. એ અહીં ક્યાં છે? અત્યારે તો બધી વાતું છે. આહાહા...! અંતરની આનંદની રમતમાં, સમ્યગ્દર્શનની રમત અંદરમાં હોય છે સ્વરૂપનું ભાન થઈને, છતાં ક્રિયામાં તીવ્ર રાગની મંદતા એના પ્રમાણમાં હોય છે. તો એના પ્રમાણમાં રાગની મંદતા વિષય આદિ હોય છતાં એની રાગની મંદતા પ્રમાણે દ્રવ્યની શુદ્ધિ હોય. એના દ્રવ્યની શુદ્ધિ પાંચમા અને છઠાગુણસ્થાન જેવી ન હોય. તીવ્ર વિષય, ભોગ આદિ વાસના હોય, આર્તરૈદ્રધ્યાન આદિ હોય છે, તો એવું ચરણ જ્યાં હોય છે ત્યાં આગળ અંદરમાં શુદ્ધિની પ્રવૃત્તિ જેવી ઊંચી જોઈએ તેવી ન હોય. નીચલી ભૂમિકા પ્રમાણે તે શુદ્ધિ હોય. એ શુભને લઈને શુદ્ધિ હોય એમ નહિ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! દુનિયાથી બધું ઉંધું છે. દુનિયા ઉંધી છે તો એનાથી આ ઉંધું છે. ઉંધે ઘડે ઉંધો.. પડે. ઉંધો ઘડો મૂકે તો સવળો બેસે નહિ. ઉંધા ઉપર ઉંધો જ બેસે. એમ પહેલેથી જેણે આત્મદર્શન શું ચીજ છે? એ રાગરહિત અંદર નિર્વિકલ્પ શુદ્ધ ચૈતન્યની દૃષ્ટિ શું છે? એની ખબર વિના ઉંધા તર્ક કરે, એના બધા તર્ક એકોએક ઊંધા જ હોય. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? ઊંધા તર્કનું ચરણ છે ત્યાં સામે મિથ્યાત્વ છે. અને રાગની મંદતાનું પ્રમાણ પાંચમા અને છઠા ગુણસ્થાન પ્રમાણમાં હોય તો અંદરમાં શુદ્ધ પરિણતિની પ્રત્યાખ્યાન દશા એના પ્રમાણમાં હોય. આહાહા...! એ એક અર્થ થયો.

‘ચરણ દ્રવ્યાનુસાર હોય છે...’ રાગની મંદતાનો ભાવ, દ્રવ્યની શુદ્ધિના પ્રમાણમાં હોય છે. આ એનો અર્થ. ‘દેવીલાલજી’! ‘અને દ્રવ્ય ચરણાનુસાર હોય છે—’ અને દ્રવ્યની શુદ્ધપરિણતિ પણ રાગની મંદતાના પ્રમાણમાં શુદ્ધ તેની પરિણતિ હોય છે. આહાહા...! અહીં શુદ્ધ પરિણતિ વિશેષ હોય અને અહીં રાગની તીવ્રતા હોય એમ ન હોય. દ્રવ્ય એટલે શુદ્ધપરિણતિ ચરણાનુસાર અને રાગની મંદતા અનુસાર હોય છે. સમજાય છે કાંઈ? આ તો ત્રણલોકના નાથ જિનેશ્વરદેવની વાણી છે. અત્યારે તો બધી વાણી-બાણી લોપ થઈ ગઈ. અત્યારે દયા પાળો, વ્રત કરો, તપ કરો, અપવાસ કરો, સૂકાઈ જાય તેવું કરો. તત્ત્વની તો ખબર પણ ન મળે. આહાહા...! આ વીતરાગનું વચન છે. એ મુનિઓ આડતિયા થઈને જગતને જાહેર કરે છે. આહાહા...!

દ્રવ્ય એટલે શુદ્ધ પરિણતિ. બીજો બોલ. દ્રવ્ય એટલે શુદ્ધપરિણતિ લેવી. શુદ્ધપરિણતિ ચોથાની, પાંચમાંની, છઠ્ઠાની એના પ્રમાણમાં રાગની મંદતા હોય છે. સમકિતિની દ્રવ્યપરિણતિ થોડી શુદ્ધ છે. તો એને રાગ ચરણમાં કોઈ કુદેવ, કુગુરુ, કુશાસ્ત્રને માને એવું ચરણ હોય એમ હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ? એમ શ્રાવક સાચો હોય. આ તો બધા વાડાના શ્રાવક છે. આ તો શ્રાવક એકેય નથી. અંતર.. ‘શાંતિભાઈ’! આ આકરું પડશે આ. આ તો બધાને

જોયા છે ને. આ શરીરને ૮૦ વર્ષ થયા. પહેલેથી ૭૨ વર્ષથી આ માંડી છે. ૧૮ વર્ષની ઉંમરથી દુકાન ઉપર. ‘પાલેજ’માં દુકાન છે ને? ‘ભરૂચ’ અને ‘વડોદરા’ વચ્ચે ‘પાલેજ’માં દુકાન છે. ત્યાં દુકાનમાં નવ વર્ષ કાઢ્યા. ત્યારથી ત્યાં હું તો શાસ્ત્ર વાંચતો. ૭૨ વર્ષ પહેલાં. ૭૨થી અત્યાર સુધી શાસ્ત્ર વાંચન. અત્યારે ૮૦ વર્ષ થયા.

મુમુક્ષુ :- ત્યારે શ્વેતાંબરના શાસ્ત્ર વાંચતા.

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- શ્વેતાંબર શાસ્ત્ર વાંચતા. સ્થાનકવાસી હતા. પિતાજી સ્થાનકવાસી હતા. પિતાજી હુંઢીયા હતા એમાં જન્મ થયો. એ વાંચતા. પણ પછી અંદરથી પૂર્વ ભવનું આવ્યું. ભગવાન મહાવિદેહમાં પ્રભુ! બિરાજે છે. ત્યાંનું આવ્યું. છે?

દ્રવ્યની શુદ્ધ પરિણતિ ‘ચરણાનુસાર હોય છે—’ દ્રવ્યપરિણતિ શુદ્ધ ઘણી હોય અને રાગની તીવ્રતા હોય, જેમ કે છદ્દે ગુણસ્થાને શુદ્ધપરિણતિ ઘણી છે અને એને રૌદ્ર ધ્યાન હોય એમ ન હોઈ શકે. પાંચમે ગુણસ્થાને શુદ્ધ પરિણતિ હોય અને એને આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન હોઈ શકે. આહાહા...! આવી વાતું સમજવી (કઠણ પડે). આ ધર્મકથા. બાપુ! વસ્તુ કોઈ જુદી છે. જૈનપરમેશ્વર ત્રિલોકનાથનું કથન કોઈ જુદી જાતનું છે.

‘દ્રવ્ય ચરણાનુસાર હોય છે—’ દ્રવ્યની શુદ્ધપરિણતિ રાગની મંદતા પ્રકાર જેટલા જોઈએ તે ગુણસ્થાને તેના પ્રમાણમાં હોય છે. આહાહા...! કહો, સમજાણું કે નહિ? ‘સુમનભાઈ’! અરસપર બીજું. ‘ચીમનભાઈ’! સમજાણું કે નહિ આમાં? ઓલા લોઢામાં ઝટ સમજાય. ફટ દઈને પૈસા પેદા થઈ જાય. બાર મહિને પચાસ હજાર, લાખ પેદા થાય તો એય.. આમ જાણે... આહાહા...! મોટા શેકિયાને જાણે આ શું છે! અહીં તો પ્રભુ કહે છે, કે આત્માનું જે જ્ઞાન અને શ્રદ્ધા-દષ્ટિ નથી એ બધા દરિદ્ર, ભિખારી છે. જેને રાગના વિકલ્પથી, દયા, દાનના વિકલ્પ રાગથી ભિન્ન આત્મા, એ આત્માની કિંમત નથી, આત્માની મોટપ નથી, આત્માની મોટપ અને પ્રતીતિ અને અનુભવ નથી. એ બધા કરોડોપતિઓ દરિદ્ર છે... દરિદ્ર છે... ભિખારી છે. ભગવાનને કાંઈ જગતની પડી નથી, કે કરોડોપતિ આમ હશે.

‘દ્રવ્ય ચરણાનુસાર હોય છે—’ શુદ્ધ પરિણતિના પ્રમાણમાં ચરણને અનુસાર હોય છે. અહીં પાછું રાગની જેવી મંદતા હોય એના પ્રમાણમાં દ્રવ્યની શુદ્ધિ હોય. એનાથી નહિ. આ તો ફક્ત જ્ઞાન કરાવે છે. આહાહા...! અંદર છે કે નહિ? ‘એ રીતે તે બન્ને પરસ્પર અપેક્ષાસહિત છે.’ કોણ બે? એક તો ભગવાન આત્મા શુદ્ધ રાગરહિત, વિકલ્પરહિત નિર્મળાનંદ પ્રભુ છે. એનો અનુભવ અને તેના આનંદનો સ્વાદ હોય છે. જઘન્ય દરજ્જાનો ધર્મી, પહેલી શ્રેણીનો ધર્મી એને અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ હોય છે એ વિના એ ધર્મી હોય શકે નહિ. આહાહા...! એના સ્વાદના પ્રમાણમાં એને રાગની તીવ્રતા એટલી બધી ન હોય, કે જેથી કુગુરુ, કુદેવને માને. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...!

‘એ રીતે તે બન્ને પરસ્પર અપેક્ષાસહિત છે;...’ બે પરસ્પર શુદ્ધ પરિણતિ અને શુભભાવ.

આહાહા...! 'તેથી કાં તો દ્રવ્યનો આશ્રય કરીને...' તેથી કાં તો શુદ્ધની પરિણતિનું જ્ઞાન કરીને... આશ્રય એટલે અહીં જ્ઞાન લેવું. સમજાણું કાંઈ? કાં તો દ્રવ્ય એટલે શુદ્ધ પરિણતિ. વીતરાગી પરિણતિ અંદર દયા, દાન, ભક્તિના પરિણામ એ પણ રાગ છે, વિકાર છે. એ ધર્મ નથી. એનાથી રહિત આત્માની શુદ્ધ પરિણતિ, એનો આશ્રય કરીને એટલે એનું જ્ઞાન કરીને. આ શુદ્ધ પરિણતિ આવી છે એવું એનું જ્ઞાન કરીને અને કાં તો ચરણનો આશ્રય કરીને. રાગની મંદતા અનુસાર આવું જ હોય તેનું જ્ઞાન કરીને... આહાહા...! હવે અહીં શબ્દ આવા છે અને અર્થ આવો છે લ્યો. ચરણનો આશ્રય કરીને. ચરણનો આશ્રય કરવાનો છે?

શુદ્ધસ્વભાવ ભગવાન આત્મા એવા પરમાનંદની મૂર્તિ, પ્રભુ! એનું જ્ઞાન કરીને કે એને આવી પરિણતિ વખતે રાગની મંદતા આવી જ હોય. અને કા રાગની મંદતાનું જ્ઞાન કરીને, રાગની મંદતા હોય ત્યાં શુદ્ધ પરિણતિ આવી હોય. એમ બંનેને 'મુમુક્ષુ (જ્ઞાની, મુનિ) મોક્ષમાર્ગમાં આરોહણ કરો.' આહાહા...! કહો. આ ચોપડામાં આવે નહિ. સાંભળવા જાય ત્યાં આવે નહિ. એકેન્દ્રિયા, બેઇન્દ્રિયા, ત્રણેન્દ્રિયા, ચોઇન્દ્રિયા, મિચ્છામિદુક્કડમ કરો તત્સુત્રીકરણેણં. એ તો બધી રાગની ક્રિયા છે. એવું તો અનંતવાર કર્યું છે. આહાહા...! 'ચીમનભાઈ'! મેં એ પહેલા એ કર્યું હતું. કરતા હતા ને. દુકાન ઉપર અમે કરતા. સામાયિક, પડિક્કમણા, ચોવિહાર. ચોવિહાર તો ૬ પની સાલથી. ૬ પની સાલથી જાવજીવનો ચોવિહાર છે. પાણીનો બિંદુ નહિ. ૬ પની સાલ. દીક્ષા ૭૦ની સાલમાં. દુકાન ઉપર હતા ત્યાં બધા એ લોકો જમે, તમે જાણો કીધું. હું સૂર્ય અસ્ત પહેલા જમી લઈશ. દુકાનમાં ૨૫-૩૦ માણસો. બે દુકાન હતી. આહાહા...! અભ્યાસ તો ત્યાં પણ કરતો. ભાગીદાર હતા. ભાગીદાર બેઠા હોય તો હું વાંચું. એ બહાર ગયા હોય તો મારે દુકાને બેસવું પડે. આ તો ૬૪-૬૫-૬૬ની સાલની વાતું છે. ૬૮ની સાલમાં દુકાન છોડી દીધી. ૬૮ની સાલમાં વૈશાખમાં. દુકાન ચાલે છે. મોટી દુકાન છે. ચાલીસ લાખ રૂપિયા છે. ચાર લાખની પેદાશ છે. અત્યારે એક વર્ષની ચાર લાખની પેદાશ છે. ચાલીસ લાખ રૂપિયા છે. ધૂળ-ધૂળ.

મુમુક્ષુ :- પહેલા વખાણ કર્યા પછી પાછળથી ધૂળ કહો છો.

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- વખાણ કર્યા કર્યા એ તો આંકડો બતાવ્યો. છોકરાઓને હું કહું છું. મારા ફઈના દીકરા ભાગીદાર હતા ને. એ તો બધા મરી ગયા. અહીં ૮૦ વર્ષ થયા. ૬૭ વર્ષ તો દીક્ષા લીધી એને થયા. ૬૦ અને ૭. એ છોકરાઓ છે. ફઈના દીકરા ભાગીદાર હતા એના બધા છોકરા નરમ છે. બધાને કહીએ કે બધું આ તમે પૈસા છે, દુકાન ઘરની છે... આહાહા...! સો ગામમાં ઉઘરાણી આઠ-આઠ લાખની નાખે. મોટો વેપાર છે. આઠ લાખની તો ઉઘરાણી નાખે. એમાં મરી જશો કીધું, હોં! ધ્યાન રાખજો. છોકરાઓ નરમ છે. 'મનસુખ'ને. ત્રણેય છોકરાવ. આહાહા...!

'(જ્ઞાની, મુનિ)...' આ ગાથા તો આકરી આવી. એમાં શબ્દો એવા છે ને? એથી આશ્રય

શબ્દ આમ, હોં! લેવો. એક તો દ્રવ્યાનુસારમાં દ્રવ્યને શુદ્ધપરિણતિ લેવી. દ્રવ્ય ન લેવું. અને ચરણાનુસાર પછી પરસ્પર અપેક્ષાસહિત છે. હવે કાં તો દ્રવ્યનો આશ્રય એટલે ત્યાં દ્રવ્ય એટલે શુદ્ધપરિણતિનું જ્ઞાન. કે આટલી શુદ્ધ પરિણતિ અહીં છે. તો શુભરાગ આવો જ હોવો જોઈએ. પછી ચરણનો આશ્રય કરીને. રાગની મંદતા આટલી છે. તો શુદ્ધ પરિણતિ નિર્મળ આટલી જ હોવી જોઈએ. આહાહા..! આવી વાતું છે. વીતરાગ પરમેશ્વર સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સાક્ષાત્ બિરાજે છે. સીમંધર સ્વામી ભગવાન બિરાજે છે એની આ વાણી છે. આહાહા..! અત્યારે તો ચાલતી નથી. અત્યારે તો આખું બધું ઊંધું ચાલે છે. આહાહા..!

એ રીતે 'મોક્ષમાર્ગમાં આરોહણ કરો.' મોક્ષમાર્ગમાં.. પાઠમાં છે? 'મુમુક્ષુરઘઙ્ગરોહતુ' આહાહા..! ચોથે ગુણસ્થાને શુદ્ધ પરિણતિ હોય, એના પ્રમાણમાં તેને લડાઈનો પણ ભાવ હોય. પાંચમે ગુણસ્થાને હોય તો એને અમુક પ્રમાણના રાગની મંદતા હોય, છઠે ગુણસ્થાને સાચા મુનિ હોય, તો એને ફક્ત આહાર-પાણી નિર્દોષ લેવા, એને માટે કરેલા નહિ. એટલા વિકલ્પની હદ હોય. વસ્ત્ર, પાત્ર લેવા કે એ ચીજ મુનિને હોઈ શકે નહિ. ત્યાં મુનિપણું રહેતું નથી. સમજાણું કાંઈ?

શ્લોક-૧૩૯

(અનુષ્ટુભ)

ચિત્તત્ત્વભાવનાસક્તમતયો યતયો યમમ્ ।

યતંતે યાતનાશીલયમનાશનકારણમ્ ॥૧૩૯॥

વળી (આ ૧૦૩મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-
[શ્લોકાર્થ :-] જેમની બુદ્ધિ ચૈતન્યતત્ત્વની ભાવનામાં આસક્ત (રત, લીન) છે એવા યતિઓ યમમાં પ્રયત્નશીલ રહે છે (અર્થાત્ સંયમમાં સાવધાન રહે છે) - કે જે યમ (-સંયમ) યાતનાશીલ યમના (-દુઃખમય મરણના) નાશનું કારણ છે. ૧૩૯.

શ્લોક-૧૩૯ ઉપર પ્રવચન

વળી (આ ૧૦૩મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-

ઓલો આધાર હતો.

चित्तत्वभावनासक्तमतयो यतयो यमम्।

यतंते यातनाशीलयमनाशनकारणम् ॥१३९॥

આહાહા...! 'જેમની બુદ્ધિ ચૈતન્યતત્ત્વની ભાવનામાં આસક્ત (રત, લીન) છે...' આત્મા છે ને? અસ્તિ છે ને? સત્તા છે ને? તો સત્તા છે તો સ્વભાવ વિના એકલી સત્તા હોય? સાકર છે અને ગળપણ સ્વભાવ ન હોય એમ બને ક્યાંય? એમ આત્મા છે તેમાં અનંતા સ્વભાવ છે. અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતઆનંદ એવા અનંતાસ્વભાવ છે. એમાં ચૈતન્યસ્વભાવ મુખ્ય છે. આહાહા...! આ તો હાડકા, ચામડા છે. અંદર પુણ્ય-પાપના ભાવ ઊઠે એ તો વિકાર છે. નવતત્ત્વમાં એ તો વિકાર જુદું તત્ત્વ છે. આત્મા જુદું તત્ત્વ છે. આહાહા...!

'ચૈતન્યતત્ત્વની ભાવનામાં...' આહાહા...! જાણનાર-દેખનાર એવો હું. એમાં જેની બુદ્ધિ આસક્ત છે. જાણનાર-દેખનાર હું. હું કોઈનો કરનાર નહિ અને હું કોઈથી લેનાર નહિ. આહાહા...! આમાં બાપ-દીકરો પણ ન હોય એમ કહે છે. એય...! 'સુમનભાઈ'! પાછળ પ્રશ્ન ચાલે છે. આવીને પગ તો દાબે છે 'સુમનભાઈ'. આઠ હજારનો પગાર છે. છ હતા એમાંથી આઠ હજાર મહિને કર્યા. એમનો દીકરો છે. આવીને પગ દાબે. પગ દાબે એ તો જડ છે, માટી છે. માટીને શું કરે?

મુમુક્ષુ :- એમાં દિ' શું વળે?

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- દિ' શું વળે? ધૂળ. આહાહા...! બિચારો ઓલો છોકરો મરી ગયો નહિ? એની માની સેવા કરીને મરી ગયો, ભાઈ! આ છોકરો 'મનસુખ' હંમેશા એની માના પગ દાબતો. ૩૫ વર્ષની ઉંમર. હવે બિચારાને શું થયું. કોણ જાણે? મેડી, ચોથી મેડી. મરી ગયો. પહેલા હેમરેજ થઈ ગયું અને પછી દેહ છૂટી ગયો. કાલે સવારમાં ઓલા પૈસા નહોતા? આજ-આજ. એની પાછળ ૫૫૫૫૫ કાઢ્યા. ૫૫૫૫૫. ૫૫૫૫૫ હજાર બીજા ખાનગી કાઢવાના છે. પોણો લાખ રૂપિયા એના છોકરા નામે. બૈરા નથી. પરણેલા પણ એ બાઈ હરખી નીકળી નહીં તો છોડી દીધી. આ દશા. આહાહા...! અહીં આવતો, સાંભળતો, બેસતો. મગજમાં જરી અસ્થિરતા હતી. પડતું મૂક્યું. થઈ રહ્યો. પાંચ ભાઈઓ. એમાં છેલ્લી સ્થિતિ થવાની એવી. આહાહા...! એવા અનંતા મરણ કર્યા છે. એવા આ જીવે અનંતા મરણ કર્યા છે, પ્રભુ! આહાહા...! અનંત-અનંતકાળ થયો આમ રખડતા-રખડતા. આમ ભૂતકાળમાં જોવે તો ભવ વિનાનો કોઈ દિ' રહ્યો છે? ગયા કાળ આમ જુઓ તો ભવ... ભવ... ભવ... ભવ... ભવ... ભવ... ભવ... કોઈ કૂતરાના, કાગડાના, નરકના, નિગોદના, ભૂંડના એવા અનંતાભવ કર્યા છે. આહાહા...! અત્યારે મનુષ્યપણું આવ્યું ત્યાં બધું ભૂલી ગયો. એ ત્યાં રહ્યો અને આ અહીં. મારું થાય એ ખરું. ભવિષ્યને માટે ક્યાં જાવું છે. તું તો અનાદિ-અનંત છો. શરીર તો નાશ થશે, આ તો રાખ થશે. પછી આત્માનું શું?

મુમુક્ષુ :- એવો વિચાર કરવાનો વખત ક્યાં છે?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વિચાર કરવાનો વખત નથી. એય...! 'સુમનભાઈ'! મહિને આઠ હજારનો પગાર છે ને? પગાર તો પંદરહજારના પગારવાળા ઘણા પડ્યા છે. 'મુંબઈ'માં છે. આપણા 'દલીચંદભાઈ'ના દીકરા નહિ એક. 'મોરબી'વાળા. એકને પંદર હજાર અને એકને દસ હજાર પગાર. ત્યાં ઓલું ટાટા છે ને? ત્રણે ભાઈનું ચાલે છે ને. એકવાર ત્યાં ગયા હતા. એમાં શું?

આ આત્માને જાણ્યા વિના બધા થોથા. એકડા વિનાના મીંડા નીકળવાના. લાખ મીંડા કર્યા હોય પણ એકડો નથી. તો સંખ્યામાં નહિ આવે. એમ ભગવાન આત્મા ચૈતન્યમૂર્તિ, પ્રભુ! જાણક-દેખન આનંદકંદ પ્રભુ! એની દૃષ્ટિ અને અનુભવ નથી ત્યાં સુધી બધું વ્યર્થ છે. એના વ્રત, તપ, ભક્તિ, પૂજા એ રણમાં પોક મૂકવા જેવું છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! એ અહીં કહે છે, 'જેમની બુદ્ધિ ચૈતન્યતત્ત્વની ભાવના...' ભાવના શબ્દે એકાગ્રતા. જ્ઞાયકસ્વરૂપ હું તો જાણનાર-દેખનાર આનંદ. મારું જ્ઞાન અનંત, મારું દર્શન અનંત, મારું વીર્ય અનંત. હું અનંત વિશ્વાસુ માણસ છું. અનંતનો વિશ્વાસુ હું છું. આહાહા...! બહારની સંખ્યા નહિ. આત્માના અનંત-અનંત ગુણો ભગવાન સર્વજ્ઞ જિનેશ્વરદેવે કહ્યા. એ અનંતગુણનો વિશ્વાસુ હું છું. એવી 'ભાવનામાં આસક્ત...' આહાહા...!

'એવા યતિઓ...' યતિઓ એટલે મુનિ. ઓલા જતિ નહિ, હોં! આ જતડા-જતિ. યતિ કેમ કીધું? અંદર આત્માના આનંદની જતના કરે તે જતિ. અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ અંદર બિરાજે છે. આહાહા...! એને પુણ્ય અને પાપના રાગથી ભિન્ન પાડીને સ્વરૂપની જતના કરે તે યતિ. 'એવા યતિ એટલે યમમાં પ્રયત્નશીલ રહે છે...' યમ એટલે સંયમ. આહાહા...! પોતાના સ્વરૂપમાં એ પ્રયત્નશીલ છે. બાહ્યક્રિયાકાંડના આડંબરથી રહિત છે. આહાહા...! અંતરમાં આનંદનો નાથ, પ્રભુ! સચ્ચિદાનંદ અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર છે. અનંત જેમાં બળ છે. એ અનંતબળને લઈને એ જેને અનંતબળનું અનંતો વિશ્વાસ આવ્યો... આહાહા...! અનંતા ગુણો અને એના અનંતગુણમાં અનંતબળ છે એવો વિશ્વાસ આવ્યો... આહાહા...! એ અંદરમાં પ્રયત્નશીલ છે. સમજાય છે કાંઈ? સામે છે કે નહિ? આ કાંઈ અહીંનું નથી. 'સોનગઢ'નું નથી. આહાહા...!

'પ્રયત્નશીલ...' ભાષા કેવી છે? 'યતિઓ યમમાં પ્રયત્નશીલ રહે છે...' એક તો યતિઓ અને પછી યમમાં એટલે સંયમમાં. પછી પ્રયત્નશીલ રહે છે. '(અર્થાત્ સંયમમાં સાવધાન રહે છે)— કે જે યમ...' આહાહા...! શુદ્ધ સ્વરૂપ ભગવાન આત્મા, અંદર આનંદના નાથમાં મુનિ રમે છે. મુનિ એને કહીએ. એ 'યમ (-સંયમ) યાતનાશીલ યમના (-દુઃખમય મરણના) નાશનું કારણ છે.' ભાષા જુઓ! એ યમ અંતર આનંદસ્વરૂપ ભગવાનનું સંયમ અંદર. સંયમ એટલે સમ્યક્ પ્રકારે સમકિતસહિત યમ. સમકિત વિનાના બધા થોથા. તેથી સંયમ. સમ + યમ.

સમ્યગ્દર્શન એટલે આત્માનો અનુભવ. અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ. એના સહિત જે અંદર યતનામાં પડ્યા છે, એ યમ. ભાષા યતની વાપરી.

‘યાતનાશીલ યમ...’ યાતનાશીલ યમ. આ યમ યાતનાશીલ મરણ ‘નાશનું કારણ છે.’ આહાહા...! આવી વાતું લ્યો. કેવી છે? ઘરે પૂછે કે શું સાંભળ્યું? કાંઈક કહેતા હતા કોણ જાણે. આમ.. આમ.. આમ.. ઓલી કથા હોય તો યાદ પણ રહે. પ્રભુ! આ ધર્મકથા છે. બાકી બધી વિકથાઓ છે. આહાહા...! પુણ્યથી ધર્મ માને, વ્રતથી ધર્મ માને એ બધી વિકથાઓ છે. એ ધર્મકથા નથી. આહાહા...! અહીં કહે છે ‘યમ (–સંયમ)...’ સમ્યગ્દર્શનસહિત અંદર સ્વરૂપમાં જતના, એવું સંયમ, યમ એ યમના ‘નાશનું કારણ છે.’ યમ યમના નાશનું કારણ છે પહેલો યમ એ સંયમ. બીજો યમ એ દુઃખમય મરણ. યમ, યમના નાશનું કારણ છે. આહાહા...! છે કે નહિ?

યમ... આહાહા...! અંતર સ્વરૂપ આનંદનો નાથ, એને જગાડીને એમાં એકાકાર થયો છે, એવો યમ. યાતના, પીડાના સ્વભાવવાળો યમ. પીડા એટલે દુઃખમય. યાતનાશીલ છે ને? એનો અર્થ દુઃખમય કહ્યો. યાતના એટલે દુઃખરૂપ સ્વભાવ, એવું જે મરણ, એને તે ‘યમ (–સંયમ) યાતનાશીલ યમના (–દુઃખમય મરણના) નાશનું કારણ છે.’ આહાહા...! સંયમ છે ને? સમ, યમ. સમ્યગ્દર્શન. પૂર્ણ અતીન્દ્રિય આનંદસ્વભાવ, એનો જેને અંદર સ્વાદ આવ્યો છે. અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવ્યો છે. આ તમારા મેસુબના, ધૂળના સ્વાદ એ તો જડના છે. એને કાંઈ એના સ્વાદ નથી આવતા. આ રસગુલ્લા અને મેસુબ અને શું કહેવાય તમારા પતરવેલીયા, અળવીના પાંદડાના પતરવેલીયા. ચણાના લોટમાં કટકા નાખીને કરે ને? દૂધપાક અને પછી ખાય. એ ખાતો નથી. આત્મા ખાઈ શકતો નથી. એ તો જડની ક્રિયા છે. એમાં એક રાગ કરે છે એને અનુભવે છે. આહાહા...! રાગને એ અનુભવે છે. ખાવાની ક્રિયા એ કરી શકતો નથી. આહાહા...! પાગલને તો પાગલ જેવું લાગે એવું છે. આહાહા...! ખાઈ શકતો નથી. અરે...! આત્મા ચાલી શકતો નથી, આત્મા બોલી શકતો નથી. આ તો ભાષા-જડ છે. આહાહા...! એવું જે સંયમ અંદર. પરનું કાંઈ કરવું નથી. અને અંદર સ્વની જતનામાં પડ્યો છે, એવો યમ. યાતના એટલે દુઃખરૂપ સ્વભાવવાળું મરણ, તેનો તે યમ નાશનું કારણ છે. આહાહા...! લ્યો એ ગાથા પૂરી થઈ.

ગાથા-૧૦૪

સમ્મં મે સવ્વભૂદેસુ વેરં મજ્ઞં ણ કેણવિ ।
 આસાએ વોસરિત્તા ણં સમાહિ પહ્વિવજ્જએ ॥૧૦૪॥
 સામ્યં મે સર્વભૂતેષુ વૈરં મહ્યં ન કેનચિત્ ।
 આશામ્ ઉત્સૃજ્ય નૂનં સમાધિઃ પ્રતિપદ્યતે ॥૧૦૪॥

इहान्तर्मुखस्य परमतपोधनस्य भावशुद्धिरुक्ता ।

વિમુક્તસકલેન્દ્રિયવ્યાપારસ્ય મમ ભેદવિજ્ઞાનિષ્વજ્ઞાનિષુ ચ સમતા; મિત્રામિત્રપરિણતેરભાવાન્ન
 મે કેનચિજ્જનેન સહ વૈરમ્; સહજવૈરાગ્યપરિણતે: ન મે કાપ્યાશા વિદ્યતે;
 પરમસમરસીભાવસનાથપરમસમાધિં પ્રપદ્યેઽહમિતિ ।

(વસંતતિલકા)

‘મુક્ત્વાલસત્ત્વમધિસત્ત્વબલોપપન્નઃ
 સ્મૃત્વા પરાં ચ સમતાં કુલદેવતાં ત્વમ્ ।
 સંજ્ઞાનચક્રમિદમહ્ગ ગૃહાણ તૂર્ણ-
 મજ્ઞાનમન્ત્રિયુતમોહરિપૂપમર્દિ ॥’

સૌ ભૂતમાં સમતા મને, કો સાથ વેર મને નહીં;
 આશા ખરેખર છોડીને પ્રાપ્તિ કરું છું સમાધિની. ૧૦૪.

અન્વયાર્થ :- [સર્વભૂતેષુ] સર્વ જીવો પ્રત્યે [મે] મને [સામ્યં] સમતા છે,
 [મહ્યં] મારે [કેનચિત્] કોઈ સાથે [વૈરં ન] વેર નથી; [નૂનમ્] ખરેખર [આશામ્
 ઉત્સૃજ્ય] આશાને છોડીને [સમાધિઃ પ્રતિપદ્યતે] હું સમાધિને પ્રાપ્ત કરું છું.

ટીકા :- અહીં (આ ગાથામાં) અંતર્મુખ પરમ-તપોધનની ભાવશુદ્ધિનું કથન છે.

જેણે સમસ્ત ઈન્દ્રિયોના વ્યાપારને છોડ્યો છે એવા મને ભેદવિજ્ઞાનીઓ તેમ જ અજ્ઞાનીઓ
 પ્રત્યે સમતા છે; મિત્ર-અમિત્રરૂપ (મિત્રરૂપ કે શત્રુરૂપ) પરિણતિના અભાવને લીધે મને કોઈ
 પ્રાણી સાથે વેર નથી; સહજ વૈરાગ્યપરિણતિને લીધે મને કોઈ પણ આશા વર્તતી નથી;
 પરમ સમરસીભાવસંયુક્ત પરમ સમાધિનો હું આશ્રય કરું છું. (અર્થાત્ પરમ સમાધિને પ્રાપ્ત
 કરું છું.)

એવી રીતે શ્રી યોગીંદ્રદેવે (અમૃતાશીતિમાં ૨૧મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-
 [શ્લોકાર્થ :-] હે ભાઈ ! સ્વાભાવિક બળસંપન્ન એવો તું આળસ તજીને, ઉત્કૃષ્ટ સમતારૂપી કુળદેવીને સ્મરીને, અજ્ઞાનમંત્રી સહિત મોહશત્રુનો નાશ કરનારા આ સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી ચક્રને શીઘ્ર ગ્રહણ કર.’

ગાથા-૧૦૪ ઉપર પ્રવચન

ગાથા-૧૦૪.

સમ્મં મે સવ્વભૂદેસુ વેરં મજ્ઝં ણ કેણવિ ।

આસાણ વોસરિત્તા ણં સમાહિ પહ્વિવજ્જણ ।।૧૦૪ ।।

‘ખામ્મંમિ સવ્વે જીવા’ આવે છે ને?

સૌ ભૂતમાં સમતા મને, કો સાથ વેર મને નહીં;

આશા ખરેખર છોડીને પ્રાપ્તિ કરું છું સમાધિની. ૧૦૪.

‘અહીં (આ ગાથામાં) અંતર્મુખ પરમ-તપોધનની ભાવશુદ્ધિનું કથન છે.’ જે સાધુ અંતર્મુખ ભગવાન અંતર પડ્યો છે આખો. એના ઉપર જેની દષ્ટિ છે. અંતર્મુખ... આહાહા...! એ પુણ્ય અને પાપના ભાવ ઉપરથી દષ્ટિ ઊઠી ગઈ છે. શરીર ઉપરથી તો દષ્ટિ ઊઠી ગઈ છે. આ તો જડ, માટી, અજીવ છે, મસાણની રાખ છે. આહાહા...! જેને ‘અંતર્મુખ પરમ-તપોધનની ભાવશુદ્ધિનું કથન..’ અંતર્મુખ. બહિર્મુખમાં પુણ્ય અને પાપ અને એના નિમિત્ત. આ તો અંતર્મુખ પ્રભુ! પોતે બિરાજે છે. ભગવાન પોતે અંદર પરમેશ્વર છે. પરમેશ્વર ન હોય તો પરમેશ્વર પર્યાયમાં આવશે ક્યાંથી? બહારથી કાંઈ આવવાનો છે લટકતો? આહાહા...! એ પરમેશ્વર છે. તે અંતર્મુખ છે. અંતર્મુખ છે. વિકલ્પથી, રાગથી ભિન્ન અંદર છે. એમાં ‘અંતર્મુખ પરમ-તપોધનની ભાવશુદ્ધિ..’ એવા સંતોની ભાવશુદ્ધિનું આમાં કથન છે. આહાહા...!

‘જેણે સમસ્ત ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારને છોડ્યો છે...’ આ ઇન્દ્રિયો જડ, માટી. આંખ, કાન એ માટી છે. ધૂળ, માટી, ધૂળ-ધૂળ છે. એનો ‘વ્યાપારને છોડ્યો છે...’ આહાહા...! ભાવેન્દ્રિયનો પણ જેણે વેપાર છોડ્યો છે. જે એક એક ઇન્દ્રિય એક એકનું જ્ઞાન કરે છે એવી ભાવેન્દ્રિય, એનો પણ વ્યાપાર છોડ્યો છે ‘એવા મને...’ મુનિરાજ પોતે કહે છે હવે. ‘ભેદવિજ્ઞાનીઓ તેમ જ અજ્ઞાનીઓ પ્રત્યે સમતા છે;...’ કહે છે કે, સમસ્ત ઇન્દ્રિયોનો વેપાર છૂટી ગયો છે. અતીન્દ્રિય આનંદ ભગવાન, એના અનુભવમાં હું છું. તેથી ભેદજ્ઞાની કોઈ સમકિતી પાંચમે, છઠ્ઠે કે ચોથે ગુણસ્થાને જ્ઞાની હોય કે અજ્ઞાની હોય. બે પ્રત્યે સમતા છે. આહાહા...! ‘ખામ્મંમિ સવ્વે જીવા’ આવે છે ને? ‘સવ્વે જીવા’ આહાહા...! સમતા છે. હું તો આત્મા છું. અતીન્દ્રિય આત્મા છું. ઇન્દ્રિયો જ મારી નથી તો એનો વેપાર મારો ક્યાંથી? આહાહા...!

અતીન્દ્રિય એવો જે ભગવાન આત્મા, એવો મને 'ભેદવિજ્ઞાનીઓ...' એટલે જ્ઞાનીઓ પ્રત્યે 'તેમ જ અજ્ઞાનીઓ પ્રત્યે સમતા છે;...' ચાહે તો કેવળજ્ઞાની હોય તો પણ મારે સમતા છે. પરદ્રવ્ય પ્રત્યેનું લક્ષ જાય તો રાગ થાય. એમ કહે છે. આહાહા...! ભગવાનનું સ્મરણ અને ભગવાન યાદ આવે, તોય રાગ થાય, એ શુભરાગ છે. એ ધર્મ-બર્મ નથી. આહાહા...! તેથી. છે ને? 'એવા મને ભેદવિજ્ઞાનીઓ...' એટલે સમકિતી. પાંચમે, છઠે.. મુનિ આદિ. બધા પ્રત્યે અને અજ્ઞાનીઓ પ્રત્યે સમતા. ભલે અજ્ઞાની હોય. ઊંઘી શ્રદ્ધાવાળા અજ્ઞાની અનાદિથી પડ્યા છે એ જાતના ભલે હોય, પણ મને એના પ્રત્યે સમતા છે. આહાહા...!

ભગવાન પ્રત્યે રાગ નથી અને અજ્ઞાની પ્રત્યે દ્વેષ નથી. એમ કહે છે. આહાહા...! છે? 'સમતા છે;...' આનું નામ સમતા. એનું નામ પ્રત્યાખ્યાન, એનું નામ શુદ્ધોપયોગ... આહાહા...! આકરું કામ છે. એવી સમતા. 'મિત્ર-અમિત્રરૂપ (મિત્રરૂપ કે શત્રુરૂપ) પરિણતિના અભાવને લીધે...' મારે કોઈ મિત્ર કે શત્રુ કોઈ છે જ નહિ. મારી પરિણતિમાં, અવસ્થામાં, દશામાં... 'મિત્ર-અમિત્રરૂપ (મિત્રરૂપ કે શત્રુરૂપ) પરિણતિના અભાવને લીધે મને કોઈ પ્રાણી સાથે વેર નથી;...' ગમે તે પ્રાણી નિંદા કરો કે પ્રશંસા કરો, કોઈ પ્રત્યે મને વેર નથી. એ આત્માઓ છે. એ વસ્તુ તરીકે ભગવાન આત્મા છે. પર્યાયમાં ભાન નથી. વસ્તુ તરીકે ભગવાન છે માટે બધા પ્રત્યે મને વેર નથી. આહાહા...!

'સહજ વૈરાગ્યપરિણતિને લીધે...' સ્વભાવિક વૈરાગ્ય. એકલો બાયડી-છોકરા અને દુકાન છોડી માટે વૈરાગી એમ નહિ. અંતરના સ્વભાવના અનુભવસહિત જે રાગથી છૂટા પડીને વૈરાગ કરે એ વૈરાગ. બાયડી, છોકરા, દુકાન છોડીને બેઠા માટે વૈરાગી છે. એમ ભગવાન ના પાડે છે. પુણ્ય અને પાપના ભાવથી જે વિરક્ત છે તે વૈરાગી છે. પુણ્ય-પાપના અધિકારમાં આવી ગયું ને? 'સમયસાર' પુણ્ય-પાપના અધિકારમાં. આહાહા...! વાતે વાતે ફેર. અરે..રે...! ચોરાશીના અવતાર કરતા કરતા અનંતકાળ ગયો. કોઈ દિ' એણે આત્માનો વિશ્વાસ ન કર્યો. આત્મા શું છે એની વિસ્મયતા, આશ્ચર્યતા જ આવી નહિ. આત્માની આશ્ચર્યતા જ આવી નહિ અને દુનિયાની આશ્ચર્યતા છૂટી નહિ. આહાહા...! બાયડી જરીક સારી મળે ત્યાં ખુશ-ખુશ થઈ જાય. આહાહા...! હવે એ તો આત્મા જુદો, તારાથી એનું શરીર જુદું, તારે અને એને શું લેવા-દેવા? આત્માને બાયડી કેવી અને આત્માને છોકરા કેવા? આહાહા...! આકરું કામ છે. બોલવામાં બોલાય. ઓળખાણ કરવી હોય તો એમ કહેવાય, કે આ મારો દીકરો છે, આ મારા ઘરવાળા છે. એ તો કથનમાત્ર છે. માન્યતામાં હોય તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. એ જૈન નથી.

જેની માન્યતામાં આ મારી દીકરી છે, મારી સ્ત્રી છે, મારો દીકરો છે. એવી માન્યતા છે એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. જૈન નથી. આહાહા...! એમ અહીં ભગવાન કહે છે. જૈન તો રાગને જીતીને જ્ઞાનસ્વરૂપમાં આવે તેને જૈન કહીએ. જૈનશ્રુત છે ને? જૈનમાં જીતવું થાય

છે. કે રાગ અને પુણ્ય-પાપને જીતી અને એના રહિત થઈને આત્મામાં આવે તો એ જૈન કહેવાય. બાકી બધા થોથા કહેવાય. આહાહા...! આ વાત સાંભળી ન હોય, કોઈ દિ' સાંભળી ન હોય. દુનિયાની પાપની કથાઓ માંડીને... આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- અમને કોઈ મળ્યા નથી પછી શું અભ્યાસ કરીએ?

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- આ મળે છે કે નહિ હવે? આહા...!

અમારે ત્યાં દુકાન ઉપર એમ હતું. સાધુ આવે તો હું ભગત કહેવાતો. દુકાન છોડી દઉં. બીજા બધા આઠ વાગે આખો ધંધો પૂરો થઈ જાય રાત્રે, પછી જાય. સાધુ કહે રાતડીયા આવ્યા. બસ રાતે નવરા થઈને કલાક સાંભળવા જાય. અને કહેનારા પણ કથાઓ કરે. કેવી? કથા-વાર્તા. આણે વ્રત પાળ્યા હતા, આણે અપવાસ કર્યા હતા, આણે આ કર્યું હતું... આણે આ કર્યું હતું... ધૂળ-ધાણી. કહેનારા એવા હતા. દરિયાપરી એક સાધુ આવ્યા હતા. 'અમદાવાદ'માં દરિયાપરી એક છે ને? અહીંયાં ઘણા સાધુ આવતા. 'પાલેજ'માં વચ્ચે આવ્યું ને? 'ભરુચ' અને 'વડોદરા' વચ્ચે 'મુંબઈ' જતા 'પાલેજ' ત્યાં રસ્તામાં જ છે. બધા આવી વાતું કરે. 'ભુદરજી તમને ભૂલ્યો રે, રખડુ છું ભવમાં.' ભુદરજી તને ભૂલ્યો કે આત્માને ભૂલ્યો? આહા...!

સ્વભાવિક 'વૈરાગ્યપરિણતિને લીધે...' વૈરાગ માટે સ્વભાવિક શબ્દ વાપર્યો છે. એ સ્વભાવિક શબ્દ એમ વાપર્યો છે. કે શુભ અને અશુભ જે પુણ્યપાપના ભાવ, એમાં જે અનાદિથી રક્ત હતો એનાથી વિરક્ત થયો, એને વૈરાગી કહેવાય છે. આહાહા...! 'સહજ વૈરાગ્ય પરિણતિને લીધે મને કોઈ પણ આશા વર્તતી નથી;...' કાંઈક આમ માન મળે, આબરૂ મળે, ફલાણુ મળે, ધૂળમાં, આબરૂમાં... આહાહા...! એ પોતે મૂળામાં અને કાંદામાં પડ્યો હતો. ચાર પૈસે શેર રીંગણા. તે દિ'. હવે તો અત્યારે મોંઘુ થઈ ગયું લાગે. ચાર પૈસે શેર રીંગણા લે અને નાની છોકરી સાથે હોય. આ છોકરીને ઓલો કાંદો આપજો. મૂળાનો કાંદો. મફત. કાંદામાં પોતે બેઠો હોય. અનંતા ભવ કર્યા એમાં અંદર બેઠો હતો. મફતમાં ગયો. આહાહા...! પહેલા એમ આવતું. અત્યારે તો રીંગણા મોંઘા થઈ ગયા. પહેલા તો ચાર પૈસે શેર, ત્રણ પૈસે શેર હતું. હવે મોંઘું થઈ ગયું.

મુમુક્ષુ :- તે દિ' માણસ પાસે પૈસા નહોતા.

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- પૈસા ઓછા હતા. પૈસાની કિંમત પણ ઓછી હતી. વધારે કિંમત હતી. અત્યારે માલની કિંમત વધી ગઈ છે. બાજરો, ચોખા એના ભાવ વધી ગયા. પૈસાની કિંમત ઓછી. તે વખતના લાખ અને અત્યારના પચ્ચીસ લાખ બેય સરખા. કારણ કે આ બધો ભાવ વધી ગયો તો એ પ્રમાણે એ ખર્ચે. બધો ફેરફાર... ફેરફાર... ફેરફાર... આહાહા...!

અહીં કહે છે, 'વૈરાગ્યપરિણતિને લીધે મને કોઈ પણ આશા વર્તતી નથી;...' આહાહા...! શિષ્ય થાય, સંપ્રદાય વધે એવી કોઈ આશા નથી. આહાહા...! બનવાનું હોય એમ બનો.

મારે અને પરને કાંઈ સંબંધ છે નહિ. આહા...! ‘પરમ સમરસીભાવસંયુક્ત પરમ સમાધિનો હું આશ્રય કરું છું...’ આશ્રય શબ્દ આવ્યો. ‘પરમ સમરસીભાવસંયુક્ત...’ સમરસી, સમતા, વીતરાગતા. પુણ્યપાપરહિત વીતરાગતા. એવો ‘પરમ સમરસીભાવસંયુક્ત પરમ સમાધિનો હું આશ્રય કરું છું...’ પર્યાયની વાત છે. ઓલો અશુભ ટાળવા મૂક્યું છે.

‘પરમ સમાધિનો હું આશ્રય કરું છું...’ દ્રવ્યનો આશ્રય છે એ તો મૂળવસ્તુ અને અહીંયાં તો પર્યાયમાં સમાધિ-શાંતિ છે. એનું જ્ઞાન કરું છું, આલંબન લઉં છું અથવા છે એમ. આહાહા...! ‘સમાહિવરમુત્તમં દિતુ’ આવે છે નહિ? લોગસ્સમાં આવે છે. ‘સમાહિવરમુત્તમં દિતુ’ અર્થની કોને ખબર હોય છે? લોગસમાં આવે છે. ‘एवं मए अभिथुआ’ છે?

મુમુક્ષુ :- ગોખી ગયા હતા.

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- ગોખી ગયા હતા?

‘एवं मए अभिथुआ, विह्यरयमला’ કાંઈ અર્થની ખબર ન મળે. અને આ વળી ઘડિયાળ લઈને બેસી જાય. સામાયિક થઈ ગઈ. ધૂળેય નથી. સામાયિક કેવા અને ધર્મ કેવો? આહાહા...! ‘લીંબડી’માં દસાશ્રીમાળી અને વિશાશ્રીમાળી વચ્ચે તકરાર થઈ હતી. ‘લીંબડી-લીંબડી’ તમારે. બે અપાશ્રય છે ને? એક સંઘવીનો અપાશ્રય અને એક શેઠનો અપાશ્રય. એમાં દસાશ્રીમાળીની બાય સામાયિક કરવા બેઠી હશે. એમાં ઓલા વીશાશ્રીમાળી સાથે તકરાર હતી. ત્યાં આ આવ્યું. ‘एवं मए अभिथुआ, विह्यरयमला’ વિહા રોઈમળ્યા. એણે એવો અર્થ કર્યો. વિહા રોઈ મળ્યા. પણ ઓલા કહે આપણી તકરાર આ લોગસ્સમાં ક્યાંથી આવી? એટલી ભાન ન મળે. અને થઈ ગઈ સામાયિક. મરીને કાગડામાં અને બોકડામાં રખડવાના. આહાહા...!

‘विह्यरयमला’ આવે છે? ‘विह्य’ એટલે ટાળ્યા છે, પ્રભુ! આપે ‘विह्य’ વિશેષે ટાળ્યા છે. ‘रयमला’ કર્મરૂપી રજ અને રાગ-દ્વેષ જે પરિણામ એ મળ. પુણ્યપાપના વિકારીભાવ એ મળ અને કર્મરજ. ‘रयमला’ આપે એ રજ અને મળ બે ટાળ્યા છે પ્રભુ! લોગસમાં આવે છે. એને ઠેકાણે આવો અર્થ કરે. પણ આમાં ક્યાં છે આ? અર્થની ખબર ન મળે. અહીં તો ‘પરમ સમાધિનો હું આશ્રય કરું છું...’ વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)